

Plan „Burza”

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Depesza Komendanta Głównego Armii Krajowej do Naczelnego Wodza z 21 lipca*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Tom III Armia Krajowa*, Londyn 1950, s. 656–657.
- Źródło: *Rozkaz Komendanta Głównego AK z 20 XI 1943 r.*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 557–559.
- Źródło: *Depesza ministra obrony narodowej Mariana Kukieła do Naczelnego Wodza gen. Sosnkowskiego z 21 lipca 1944 r.*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej*.

Armia Krajowa, t. 3, Londyn 1950.

- Źródło: *Rozkaz dowódcy okręgów Wileńskiego i Nowogródzkiego*, [w:] R. Korab-Żebryk, *Operacja Wileńska AK*, Warszawa 1985, s. 454.
- Źródło: *Depesza dowódcy Okręgu Radom do dowódcy AK z 10 VIII 1944 r.*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 635.
- Źródło: *Relacja dowódcy 14 pułku ułanów mjr Draża*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 618.
- Źródło: *Depesza dowódcy AK do Londynu z 4 IV 1944 r.*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 590–591.
- Źródło: *Odpowiedź Wodza Naczelnego na depeszę Komendanta Głównego AK*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 592–593.
- Źródło: *Depesza premiera Mikołajczyka, będąca odpowiedzią na depeszę Komendanta Głównego AK*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 593.
- Źródło: *Ustawa sejmu piotrkowskiego przeciwko zbiegłym chłopom z 1532 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole, nr 18,; Polska wieś folwarczno-pańszczyźniana w XVI-XVIII wieku*, oprac. J. Bartyś, J. Goldberg, Warszawa 1960, s. 11–12.
- Źródło: Jan Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole. Sytuacja wsi feudalnej do XV wieku*, t. 7, oprac. W. Korta, Warszawa 1959, s. 26–27.
- Źródło: *Statut warcki z 1422 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole. Sytuacja wsi feudalnej do XV wieku*, t. 7, oprac. W. Korta, Warszawa 1959, s. 26.
- Źródło: *Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i prawa polskiego epoki feudalizmu. Chłopi, mieszczenie*, oprac. B. Cybulski, S. Rogowski, Wrocław 1976, s. 122.
- Źródło: Andrzej Nowak, *Początki kryzysu sił wytwórczych na wsi wielkopolskiej w końcu XVI i pierwszej połowie XVII wieku (na przykładzie województwa kaliskiego)*, Warszawa 1975, s. 232.
- Źródło: *Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i prawa polskiego epoki feudalizmu. Chłopi, mieszczenie*, oprac. B. Cybulski, S. Rogowski, Wrocław 1976, s.

131–132.

- Źródło: *Historia Polski w liczbach. Gospodarka*, t. 2, red. F. Kubiczek, Warszawa 2006, s. 73.
- Źródło: *Uniwersał królewski o ustawie sejmu krakowskiego z dnia 3 marca 1518 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole. Polska wieś folwarczno-pańszczyźniana w XVI–XVIII wieku*, t. 18, oprac. J. Bartyś, J. Goldberg, Warszawa 1960, s. 7.

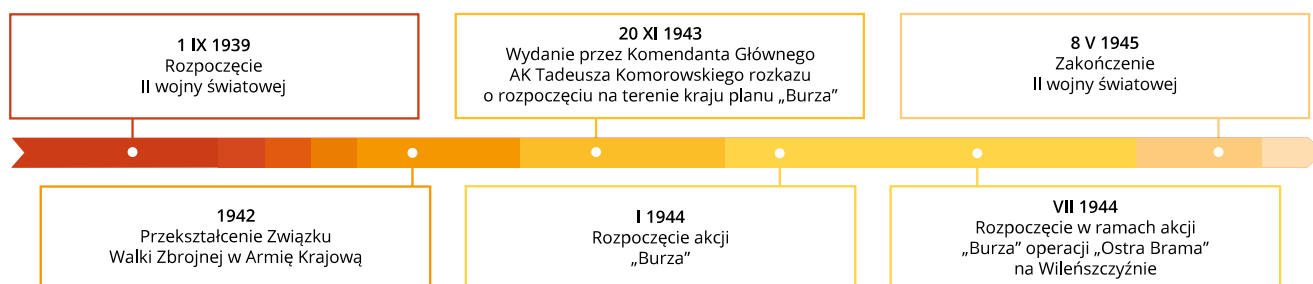

Żołnierze Armii Krajowej w walkach podczas powstania warszawskiego, jeden używa pistoletu maszynowego Błyskawica.

Źródło: 1944, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Już od 1939 r. w okupowanej Polsce powstawały podległe rządowi emigracyjnemu siły zbrojne – najpierw pod nazwą Związku Walki Zbrojnej, który następnie został przemianowany na Armię Krajową. Organizowano je z myślą o przeprowadzeniu powszechnego powstania zbrojnego, jego wybuch był jednak uzależniony od sprzyjającej sytuacji na froncie oraz od osłabienia, czy nawet rozkładu, niemieckich sił militarnych.

Plany te z czasem musiały ulec modyfikacji pod wpływem dwóch podstawowych czynników. Po pierwsze: w końcowej fazie wojny Polska znalazła się w sowieckiej strefie działań wojennych, co komplikowało położenie Armii Krajowej ze względu na zerwanie polsko-sowieckich stosunków dyplomatycznych. Po drugie: armia niemiecka, mimo klęsk i pośpiesznego odwrotu, nie wykazywała przejawów załamania w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie zwycięskiego powstania.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, dlaczego choć wojska niemieckie były wciąż groźne, rząd polski na uchodźstwie zgodził się na zrealizowanie planu „Burza”.
- Przeanalizujesz, czy w przypadku polskich oddziałów AK oraz armii sowieckiej można mówić o bliskiej współpracy przeciw wspólnemu wrogowi.
- Opisziesz największe działania militarne oddziałów AK w ramach planu „Burza”.

Przeczytaj

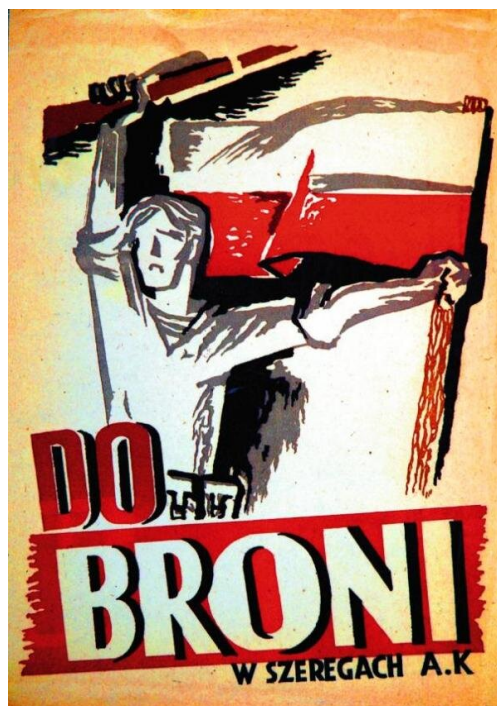
Geneza planu „Burza”

Armia Krajowa formowana była z myślą o przeprowadzeniu powszechnego powstania zbrojnego. Plany powstania zakładały, że Polska znajdzie się w strefie operacyjnej państw zachodnich. Od 1943 r. ten wariant stawał się coraz mniej prawdopodobny, a coraz wyraźniej było widać, że Polska trafi do strefy działań wojsk sowieckich. W tej sytuacji Komendant Główny AK Tadeusz Komorowski 20 listopada 1943 r. wydał rozkaz, w którym ogłaszał realizację planu wzmożonej akcji **dywersyjnej**, opatrzonej kryptonimem „Burza”.

W założeniach akcja „Burza” miała być krótkotrwałym zrywem zbrojnym oddziałów Armii Krajowej przeprowadzonym w momencie odwrotu armii niemieckiej. Celem ataków miały być tylne strażnice wycofujących się okupantów. Plany nie przewidywały prowadzenia działań w miastach i większych osiedlach, ponieważ mogłyby spowodować duże zniszczenia i zagrożenie dla ludności cywilnej.

Akcja „Burza” łączyła w sobie wyraźnie rozgraniczone cele militarne i polityczne. Celem militarnym było użycie tworzonego od 1939 r. wojska podziemnego zgodnie z jego przeznaczeniem – do walki z Niemcami. Celem politycznym było natomiast przywrócenie przedwojennych granic Polski oraz stworzenie warunków do ustanowienia suwerennej i demokratycznej władzy w Polsce. Był on więc politycznie wymierzony w sowieckie plany ostatecznego przejścia przedwojennych Kresów Wschodnich oraz przekazania władzy polskim komunistom.

Plan odtwarzania dowództw wielkich jednostek na podstawie rozkazu Komendanta Głównego AK z 4 maja 1944 r.

Plakat Mieczysława Jurgielewicza i Edmunda Burkego.

Źródło: Muzeum Historii Polski, domena publiczna.

Okręg (obszar) odtwarzający	Odtwarzane dowództwo wielkiej jednostki	Wystawiająca komenda konspiracyjna
Warszawa-miasto (okręg)	DP „W” i „B”, BPanc.-mot.	KOkr. Warszawa-miasto

Okręg (obszar) odtwarzający	Odtwarzane dowództwo wielkiej jednostki	Wystawiająca komenda konspiracyjna
Warszawa (obszar)	Mazowiecka BKZmot	KObsz. Warszawa
	26 DP	podokręg „Zachód”
	8 DP	podokręg „Północ”
	9 DP	podokręg „Wschód”
Lublin (okręg)	3 DP	KOkr. Lublin
Pomorze (okręg)	4 DP	podokręg Kujawy
Łódź (okręg)	10 i 25 DP	KOkr. Łódź
Białystok (okręg)	18 DP	KOkr. Białystok
	29 DP, zgr. kaw. północ	KObsz. Białystok
Kielce (okręg)	2, 7 i 28 DP	KOkr. Kielce
Kraków (okręg)	6 i 21 DP. Krak. BKZmot	KOkr. Kraków
	22 i 24 DP	podokręg Rzeszów
Lwów (obszar)	5 DP	KOkr. Lwów
	zgrup. kaw. „Południe”	KObsz. Lwów
Wilno (okręg)	1 i 19 DP	KO Wilno
	Wileńska BK	

Źródło: *Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej*, t. 3, *Polski ruch oporu*, red. B. Kobuszewski, B. Matusak, T. Rawski, Warszawa 1988, s. 573.

Polecenie 1

Wyjaśnij, dlaczego planowi mobilizacji oddziałów AK nadano nazwę „planu odtwarzania”.

Naczelnny Wódz gen. Kazimierz Sosnkowski z pewnymi zastrzeżeniami zaakceptował plan akcji „Burza”, a 2 lutego 1944 r. oficjalnie zaaprobował go rząd. Decyzja o tym, które oddziały wojskowe i które organa władz krajowych będą podlegały ujawnieniu, miała należeć do dowódcy AK i Delegata Rządu.

Wykonanie planu „Burza” wymagało przeprowadzenia **mobilizacji**, co odbywało się w ramach planu odtwarzania sił zbrojnych. Formowanym oddziałom nadawano nazwy

pułków i dywizji, które istniały na danym terenie przed wojną. Ich liczebność jednak była najczęściej kilkukrotnie mniejsza niż ich przedwojennych odpowiedników.

Akcja „Burza” na obszarach wcielonych do ZSRS w 1939 r.

Przebieg działań zbrojnych na froncie wschodnim spowodował, że najwcześniej do walki przystąpił Okręg Wołyń. Dla Wołynia rozkaz włączenia się do „Burzy” został wydany już w grudniu 1943 r. Na jego podstawie została utworzona 27 Wołyńska Dywizja Piechoty, która liczyła ok. 7 tys. żołnierzy. Mobilizacja i szkolenie odbywały jednocześnie z trwającymi walkami z oddziałami Ukraińskiej Powstańczej Armii.

Dowodzący dywizją Jan Kiwerski zawarł porozumienie z dowództwem sowieckim i wprowadził dywizję do działań bojowych w rejonie Kowla. W połowie kwietnia 1944 r. polska dywizja wraz z sowieckim 54 pułkiem kawalerii została otoczona przez przeważające siły niemieckie w rejonie Lasów Mosurskich. W trakcie walk poległ ppłk Kiwerski. Nowy dowódca, mjr Jan Szatowski, wyprowadził z okrążenia ok. 3 tys. żołnierzy. Część pododdziałów po ciężkich walkach przekroczyła Bug i została włączona do Okręgu Lublin.

Mimo faktycznej współpracy oddziałów polskich i sowieckich po zakończeniu walk dowództwo sowieckie zaprzeczyło nie tylko temu, że zawarło umowę z dowództwem 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty, ale również temu, że polska dywizja uczestniczyła w walkach. Oznaczało to, że wysiłek i poświęcenie polskich żołnierzy nie przyniosły oczekiwanych efektów dyplomatycznych.

Zaprzeczenie przez ZSRS udziału 27 Dywizji Piechoty w walkach na Wołyniu wymusiło na dowództwie AK zmianę w dotychczasowych planach i objęcie działaniami także dużych miast, w których zaangażowanie oddziałów AK byłoby trudniejsze do ukrycia.

Celem Armii Krajowej na Wileńszczyźnie miało być samodzielne wyzwolenie Wilna. Operacji wileńskiej nadano kryptonim „Ostra Brama”. Całością sił liczących ok. 5500 żołnierzy dowodził ppłk Aleksander Krzyżanowski. Pierwszy atak, który został przeprowadzony w nocy z 6 na 7 lipca 1944 r., nie powiódł się. Wznowienie walk nastąpiło dopiero po nadejściu oddziałów sowieckich, które zdobyły miasto przy współudziale oddziałów AK 13 lipca 1944 roku.

Żołnierze 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK.

Opis umundurowanie żołnierzy 27 Wołyńskiej Dywizji AK.

Źródło: 1944, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Żołnierze Armii Krajowej i Armii Czerwonej na ulicach Wilna.

Jak w świetle fotografii układały się relacje między żołnierzami AK a żołnierzami Armii Czerwonej?

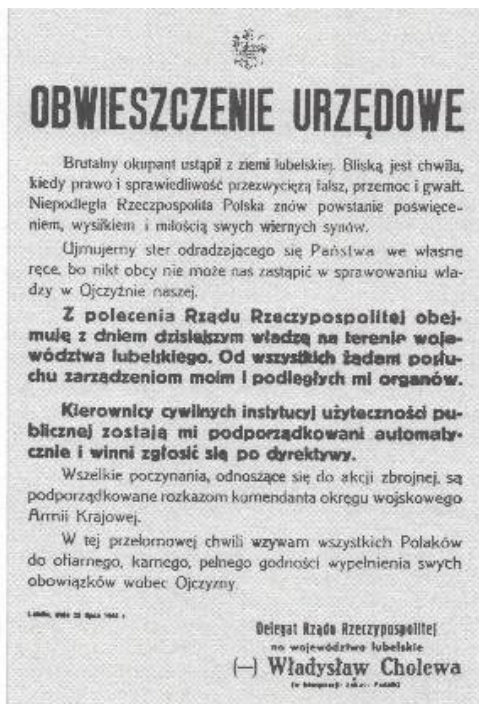
Źródło: 1944, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Po zakończeniu walk o Wilno ppłk Krzyżanowski zarządził koncentrację wszystkich podlegających mu oddziałów w miejscowości Turgieje. Początkowo dowództwo 3. Frontu Białoruskiego zgodziło się na sformowanie z oddziałów AK dywizji piechoty i brygady kawalerii. Mimo to 17 lipca ppłk Krzyżanowski i wielu innych oficerów, a także delegat i pracownicy delegatury rządu okręgu wileńskiego zostali uwięzieni przez NKWD. Część żołnierzy została rozbrojona i skierowana do ciężkich robót. Wkrótce doszło do walk między odtwarzanymi oddziałami AK a jednostkami NKWD.

W rejonie Lwowa akcja „Burza” rozpoczęła się w połowie lipca 1944 r., gdy ruszyła sowiecka ofensywa na Wołyniu i Podolu. Oddziały AK Okręgu Lwowskiego odtworzyły 5 Dywizję Piechoty, którą dowodził ppłk Stefan Czerwiński, oraz 14 Pułk Piechoty. Zaatakowały linie kolejowe i walczyły w rejonie Drohobycza. Do największych walk doszło jednak dopiero wówczas, gdy front zbliżył się do Lwowa. Współpraca z oddziałami sowieckimi podczas wyzwolenia Lwowa układała się bardzo dobrze, później jednak oficerowie zostali uwięzieni, a żołnierze wcieleni do armii gen. Berlinga. Podczas negocjacji z naczelnym dowódcą Armii Ludowej gen. Michałem Rola-Żymierskim został aresztowany dowódca Obszaru Lwowskiego AK gen. Władysław Filipkowski. Żołnierze, którym udało się uniknąć aresztowania, utworzyli na Rzeszowszczyźnie zgrupowanie „Warta”.

Walki o Wilno, Lwów oraz działania 27 Wołyńskiej Dywizji AK należały do największych operacji Armii Krajowej w ramach akcji „Burza” na terenie zabużańskim.

Na zachód od Bugu

Obwieszczenie Okręgowego Delegata Rządu RP Władysława Cholewy „Łukasza Paśnika” o objęciu władzy na terytorium województwa lubelskiego. Wykaż związek między planem „Burza” a obwieszczeniem Okręgowego Delegata Rządu RP. Źródło: *Prawdziwa historia Polaków. Ilustrowane wypisy źródłowe 1939–1945*, t. 3, 1944–1945, opr. D. Baliszewski, A.K. Kunert, Warszawa 2000, s. 1809.

Pod koniec lipca 1944 r. działania frontowe przeniosły się na zachodni brzeg Bugu. Na Lubelszczyźnie Armia Krajowa na bazie doświadczonych oddziałów partyzanckich odtworzyła 3 i 9 Dywizję Piechoty. Po przebiciu się zza Bugu dołączyły do nich pozostałości 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty. Formacje te wykazały się dużą aktywnością: samodzielnie wyzwoliły siedem miast, a wspólnie z Armią Czerwoną kolejnych dwadzieścia pięć.

Działania w ramach akcji „Burza” prowadzone były również na Polesiu i Rzeszowszczyźnie. W Okręgu Polesie walczyła 30 Dywizja Piechoty ppłk. Henryka Krajewskiego, która jednak została rozbrojona w rejonie Otwocka przez Sowieców podczas marszu na pomoc Warszawie. Odtworzone 38 i 39 Dywizja Piechoty walczyły w Przemyślu i Jarosławiu, inne uczestniczyły w wyzwolaniu Rzeszowa.

W dramatycznej sytuacji znalazły się oddziały przystępujące do walki na zachód od Wisły. Od sierpnia do listopada 1944 r. zmobilizowane oddziały Okręgu Kraków AK walczyły w rejonie Skalbimierza. Na przedpolu przyczółka sandomiersko-baranowskiego powstała „Republika Pińczowska”. Okręg Radom przystąpił do formowania trzech związków dywizyjnych, a 2 Pułk Piechoty Legionów wspierał oddziały sowieckie forsujące Wisłę. Zatrzymanie ofensywy na Wiśle spowodowało, że oddziały te pozostały osamotnione na przedpolu frontu i toczyły ciężkie walki z Niemcami.

Podobnie jak na terenach zabużańskich, również podczas walk na zachodnim brzegu Bugu współpraca AK z oddziałami sowieckimi początkowo układała się dobrze, ale już w ostatnich dniach lipca 1944 r. Rosjanie przystąpili do rozbijania oddziałów polskich. Część oficerów i żołnierzy internowano. Wkrótce zaczęły się masowe aresztowania, a żołnierze trafili do obozów. Podczas gdy w realizację planu „Burza” zaangażowanych było ponad 60 tys. żołnierzy AK (nie licząc uczestników powstania warszawskiego), oddziały polowe AL liczyły zaledwie kilka tysięcy ludzi, Stalin informował zachodnich sojuszników, że podległe rządowi londyńskiemu oddziały wojskowe to formacje pozbawione wpływów, a jedyną realną siłą reprezentującą organizacje związane z Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego.

Słownik

akcja „Burza”

operacja wojskowa podjęta przez Armię Krajową przeciwko wojskom niemieckim; rozkaz rozpoczęcia akcji wydał w listopadzie 1943 r. Komendant Główny AK gen. Tadeusz Bór-Komorowski; do zrealizowania akcji konieczne było odtworzenie części dywizji i pułków walczących w 1939 r., co miało symboliczne znaczenie i podkreśliło nieprzerwaną ciągłość Polskich Sił Zbrojnych, ale też skutkowało oficjalnym uznaniem Armii Krajowej za wojska sprzymierzone

administracja

(z łac. *administratio* – zarządzanie) ogół czynności oraz ogół organów związanych z zarządzaniem czymś

dywersja

(z łac. *diversio* – przewrót) działania prowadzone na zapleczu i tyłach wojsk nieprzyjaciela, których celem jest obniżenie wartości bojowej jego wojsk oraz utrudnienie prowadzenia działań na froncie

konspiracja

(z łac. *conspiratio* – zgoda, zmowa) tajna działalność skierowana przeciwko istniejącej władzy

linia Curzona

proponowana linia oddzielająca wojska polskie i bolszewickie zaproponowana w lipcu 1920 r. przez brytyjskiego Ministra Spraw Zagranicznych lorda George'a Curzona. Podczas konferencji Wielkiej Trójki w Jałcie i Poczdamie przyjęto ją jako podstawę do wyznaczenia powojennej granicy polsko-sowieckiej

mobilizacja

(z franc. *mobilisation* od łac. *mobilis* – ruchomy, zmienny) ogół czynności związanych z przygotowaniem sił zbrojnych do działań wojennych

sabotaż

(franc. *sabotage*) forma ruchu oporu polegająca na przeszkadzaniu w realizacji określonych działań militarnych, gospodarczych, politycznych i społecznych

Słowa kluczowe

Armia Krajowa, AK, plan „Burza”, 27 Wołyńska Dywizja AK, II wojna światowa, Polska pod okupacją, polskie władze na uchodźstwie

Bibliografia

J. Buszko, *Historia Polski 1864–1948*, Warszawa 1984.

R. Kaczmarek, *Historia Polski 1914–1989*, Warszawa 2010.

R. Korab-Żebryk, *Operacja Wileńska AK*, Warszawa 1985.

Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej, t. 3, Polski ruch oporu 1939–1945, red. B. Kobuszewski, B. Matusak, T. Rawski, Warszawa 1988.

M. Ney-Krwawicz, *Armia Krajowa. Siły zbrojne Polskiego Państwa Podziemnego*, Warszawa 2009.

Operacja „Burza” i powstanie warszawskie 1944, red. K. Komorowski, Warszawa 2004.

W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–2015*, Warszawa 2017.

S. Salmonowicz, *Polski Państwo Podziemne*, Warszawa 1994.

L.A. Sowa, *Wielka historia Polski, t. 10, Od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej (1945–2001)*, Kraków 2001.

J.R. Szaflik, *Historia Polski 1939–1947*, Warszawa 1987.

J. Ślaski, *Polska Walcząca (1939–1945)*, Warszawa 1990.

J. Turowski, *Pożoga. Walki 27 Wołyńskiej Dywizji AK*, Warszawa 1990.

W. Zdziabek, *Polska Walcząca 1939–1945*, Poznań 2011.

T. Bohun, *Bój o Wilno. Operacja „Ostra Brama” Armii Krajowej*, „Mówią Wieki” 7/2014.

B. Kubisz, *Akcja „Burza” – kroczące powstanie*, „Mówią Wieki” 1/2014.

B. Nowożycki, *Powstańczy szlak Zgrupowania AK „Radosław”*, „Mówią Wieki” 8/2014.

P. Samolewicz, *Ostatni rozkaz pułkownika Kotowicza*, „Mówią Wieki” 7/2016.

J.Z. Sawicki, *Z pomocą powstaniu*, „Mówią Wieki” 8/2014.

Mapa interaktywna

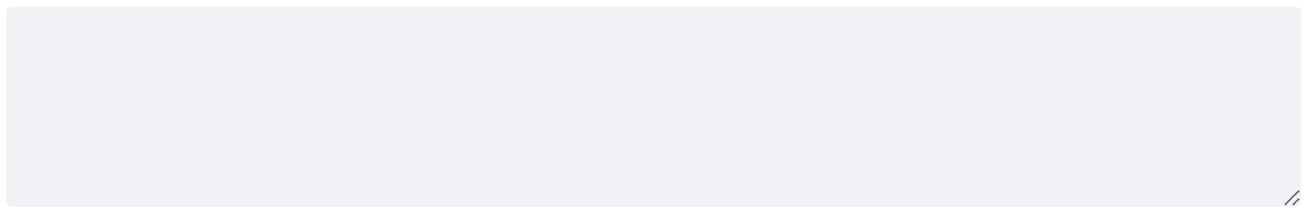
Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wykaż związek między działaniami Armii Czerwonej a przystępowaniem do akcji „Burza” poszczególnych okręgów AK.

Polecenie 3

Porównaj sytuację polityczną i militarną oddziałów AK podczas wykonywania planu „Burza” na obszarach położonych na wschód od linii Curzona, obszarach między Wisłą a Bugiem oraz obszarach położonych na zachód od Wisły.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dowódców AK przypisz do działań, którymi kierowali, lub do funkcji, które sprawowali.

Przeczytaj tekst źródłowy i na jego podstawie wskaż zdania prawdziwe i fałszywe.

” Rozkaz Komendanta Głównego AK z 20 XI 1943 r.

Załącznik nr I do 2100 „P. Z. P, 1300/III, dnia 20 XI 43.

Gwałtowny rozwój działań na wschodzie zwiększa prawdopodobieństwo bliskiego załamania się Niemiec, a szczególnie frontu wschodniego. Związana z tym możliwość głębokiego odwrotu wojsk niemieckich może już w niedługim czasie wytworzyć na ziemiach naszych położenie, w którym Armia Krajowa wzmoże swe działania z bronią, co będzie wymagać od dowódców wszystkich szczebli stanowczych i jasnych decyzji, jednolitości postępowania, inicjatywy i poświęcenia. W związku z powyższym, na podstawie instrukcji Rządu dla kraju, przesłanej mi przez Naczelnego Wodza, rozkazuję:

I. Wszystkie nasze przygotowania wojenne zmierzają do działań zbrojnych przeciw Niemcom. W żadnym wypadku nie może dojść do działań zbrojnych przeciw Rosjanom wkraczającym na ziemie nasze w ślad za ustępującymi pod ich naporem Niemcami, poza koniecznymi aktami samoobrony, co jest naturalnym prawem każdego człowieka.

II. Działania zbrojne przeciw Niemcom mogą mieć formę:

a) powszechnego i równoczesnego powstania na bazie z osłoną na wschodzie albo

b) „wzmoczonej akcji dywersyjnej” na wszystkich ziemiach Rzplitej.

Jedna z tych dwu form działań obronnych będzie zrealizowana.

[...]

IV. Zarządzenia do „wzmoczonej akcji dywersyjnej” wydaję następujące:

1) „Wzmoczona akcja dywersyjna” otrzymuje kryptonim „Burza”.

2) Cel i zadania Burzy: podkreślenie naszej woli bicia Niemców, i to nawet w wypadku niekorzystnego dla nas stosunku sił, czyli wśród okoliczności nie zezwalających na podjęcie powstania powszechnego, oraz samoobrona przed wyniszczeniem nas przez wycofujących się Niemców.

3) Wykonanie Burzy.

Działania będą polegały na zaciętym nękaniu cofających się straży tylnych niemieckich (ew. oddziałów tylnych straży tylnej), na silnej dywersji na całej głębokości terenu, w szczególności na komunikacje.

[...]

Źródło: *Rozkaz Komendanta Głównego AK z 20 XI 1943 r.*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 557–559.

Ćwiczenie 4

Przeczytaj tekst źródłowy i na jego podstawie oceń, jaki stosunek do planu „Burza” na obszarach zabużańskich miał Winston Churchill. Zaznacz właściwą odpowiedź.

” Depesza ministra obrony narodowej Mariana Kukiela do Naczelnego Wodza gen. Sosnkowskiego z 21 lipca 1944 r.

Wódz Naczelny

Donoszą co do położenia politycznego:

1. Nota protestacyjna rządu doręczona wczoraj obu rządów anglosaskim.
2. W sprawie Armii Krajowej na Wileńszczyźnie premier interweniował u Churchilla wieczór 18 lipca. Czytałem protokół rozmowy.

Do wyłącznej wiadomości Pana Generała co następuje:

Churchill wzburzony atakował nas za walki na Wileńszczyźnie i na Wołyniu. Po staremu powstawał na nasze pretensje do Wilna; krytykował, że zamiast wycofywać się na zachód, pchamy się tam po to tylko, by zaznaczyć swą obecność. Premier odpowiedział rzeczowo i bardzo mocno stwierdzając, że tam jesteśmy, czy to się komu podoba czy nie. Churchill chciał skrócić rozmowę na porozumienie polityczne z Sowietami zaczynając od zmiany rządu i następcy prezydenta. Mikołajczyk nie podjął dyskusji ostro domagając się interwencji w sprawie losów Wilna. Churchill zaczął się użalać na kłopoty w stosunkach z Sowietami, ich nieustępliwość i unikanie odpowiedzi

na interwencje. Afiszował bezradność. Stało na tym, że Eden będzie interweniował u Gusiewa. Koniec rozmowy w zmienionym tonie, serdeczność i podziw dla AK.

Źródło: Depesza ministra obrony narodowej Mariana Kukiela do Naczelnego Wodza gen. Sosnkowskiego z 21 lipca 1944 r., [w:] Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa, t. 3, Londyn 1950.

Ćwiczenie 5

Przeczytaj tekst źródłowy, a następnie, korzystając z wiedzy własnej oraz tekstu źródłowego *Rozkaz Komendanta Głównego AK z 20 XI 1943 r. (ćw. 2)*, określ znaczenie przedstawionej oceny sytuacji dla dalszych działań AK.

” Depesza Komendanta Głównego Armii Krajowej do Naczelnego Wodza z 21 lipca

Oceniam, że na froncie wschodnim Niemcy ponieśli klęskę. Trzy armie frontu środkowego zostały rozbite, a na ich miejsce OKW nie wprowadziło świeżych sił w ilości wystarczającej dla zatrzymania armii sowieckiej. Zwolnienie tempa posuwania się Sowietów na tym odcinku spowodowane jest prawdopodobnie nie wzmożoną siłą obronną Niemców, lecz chwilowym zmęczeniem sił sowieckich. Przewiduję, że gdy tylko zmęczenie to zostanie pokonane, ruch sowiecki na tym kierunku stanie się szybszy.

Rozpoczęta przed tygodniem ofensywa sowiecka na południe od Prypeci wybiła sobie szerokie wrota dla dalszego ruchu na zachód. Niemcy nie posiadali dostatecznych odwodów ani też przygotowanych pozycji obronnych dla zatrzymania ruchu sowieckiego. Przewiduję, że ruch sowiecki na zachód na tym odcinku będzie szybki i dojdzie bez większych skutecznych przeciwdziałań niemieckich do Wisły i przejdzie Wisłę w dalszym ruchu na zachód.

Trzymanie się północnego frontu niemieckiego nie kryje w sobie głębszej myśli przeciwdziałań operacyjnych z ich strony, jest raczej położeniem przymusowym, które narzuciła Niemcom ofensywa sowiecka na środkowym froncie.

Ogólnie wydaje się pewne, że na froncie wschodnim Niemcy nie są już w stanie odebrać inicjatywy z rąk sowieckich ani też przeciwstawić się im skutecznie. W ostatnim czasie coraz częściej widzimy objawy wewnętrznego rozkładania się armii niemieckiej, która jest bardzo zmęczona i bez chęci do walki.

Ostatni fakt zamachu na Hitlera łącznie z położeniem wojennym Niemiec doprowadzić może do ich załamania się w każdej chwili.

Źródło: Depesza Komendanta Głównego Armii Krajowej do Naczelnego Wodza z 21 lipca, [w:] Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Tom III Armia Krajowa, Londyn 1950, s. 656–657.

Ćwiczenie 6

Na podstawie poniższego tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy oceń, czy stosunek ZSRS do AK na ziemiach, które w planach ZSRS miały po wojnie przynależeć do Polski, był inny niż na ziemiach zabużańskich, które miały należeć do ZSRS.

” Depesza dowódcy Okręgu Radom do dowódcy AK z 10 VIII 1944 r.

Dowódca I baonu 72 p. p. kpt. „Tadeusz” dnia 6 VIII współdziałał z wojskami ZSRR w opanowaniu przeprawy na Wiśle między Pilicą a Radomką. Po wykonaniu zadania został ściągnięty na badanie do sztabu 121 d. p. im. Stalina, a następnie do sztabu dywizji Studzianki, i tam kazano mu ściągnąć cały oddział dla rozbrojenia i odesłania do zapasowego baonu oddziałów Berlinga w Lublinie. Podczas badania zadawano mu obraźliwe pytania dla naszych władz wojskowych, a głównie gen. Sosnkowskiego. Szef sztabu dywizji oświadczył mu, że legalnym jest tylko rząd Morawskiego, zaś rząd w Londynie jest faszystowski i nielegalny.

Dzięki temu, że podczas badania rozpoczął się nalot na m. p. dowództwa, kpt. „Tadeusz” wraz z paroma ludźmi uciekł i uniknął niewoli, następnie przedostał się do swego oddziału. W związku z tym wypadkiem i podobnymi wiadomościami z innych terenów, nakazałem ujawnianie się tylko w dużych zgrupowaniach i zabroniłem jeżdżenia na konferencje niższym dowódcom. Proszę o wytyczne w tej sprawie. Mieczysław.

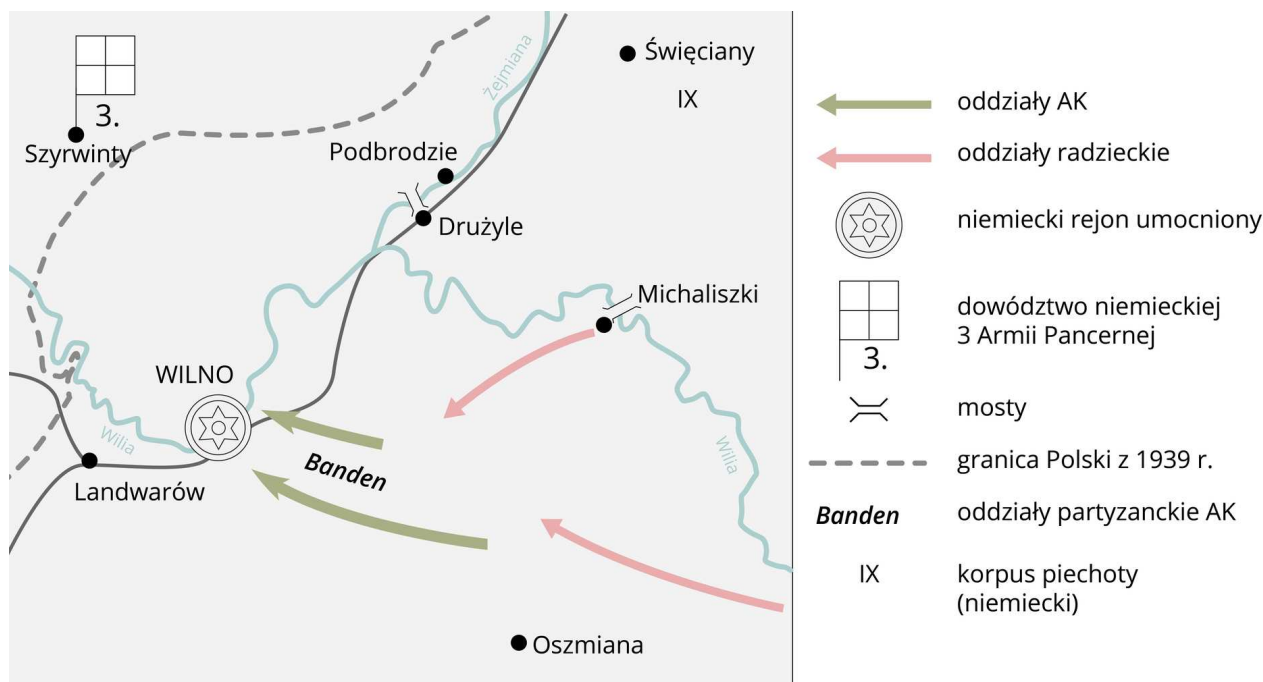
Źródło: *Depesza dowódcy Okręgu Radom do dowódcy AK z 10 VIII 1944 r.*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 635.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z mapą oznaczoną jako źródło A oraz tekstem źródłowym oznaczonym jako źródło B. Oceń, czy źródła te dotyczą tych samych działań bojowych. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do treści obu źródeł.

Źródło A

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: Roman Korab-Żebryk, *Operacja Wileńska AK*, Warszawa 1985, licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło B

” Relacja dowódcy 14 pułku ułanów mjr Draża

Miasto zajęły polskie oddziały powstańcze, radzieckie jednostki pancerne tylko na to czekały. Na wszystkich budynkach widać było tylko biało-czerwone flagi. Generał Filipkowski, komendant obszaru, w pełnym umundurowaniu znajdował się ze swoim sztabem przy ul. Kochanowskiej 23. Płk Czerwiński dowódca okręgu, był komendantem miasta. Porządek utrzymywała policja AK [...].

Źródło: *Relacja dowódcy 14 pułku ułanów mjr Draża*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 618.

Ćwiczenie 8

Przeczytaj teksty źródłowe A, B i C, a następnie porównaj ocenę sytuacji Wodza Naczelnego zaprezentowaną w źródle B z oceną rządu emigracyjnego zaprezentowaną w źródle C. Na podstawie własnej wiedzy określ, która z nich okazała się trafna.

Źródło A

” *Depesza dowódcy AK do Londynu z 4 IV 1944 r.*

Otrzymałem następujący meldunek komendanta okręgu Wołyń: „Dnia 26 III rozmawiałem, z dowódcą armii sowieckiej, działającej na kierunku Kowel, generałem. Siergiejewem, i pułkownikiem Charytonowem. Dowództwo sowieckie po porozumieniu się z władzami centralnymi chce współpracować z naszą dywizją i stawia następujące warunki:

- 1) Całkowite podporządkowanie się bojowe dowództwu sowieckiemu tu i za Bugiem.
- 2) Uznają, że jesteśmy dywizją polską, która ma swoje władze w Warszawie i Londynie.
- 3) Dywizja może bez ograniczenia utrzymywać łączność ze swymi władzami.
- 4) Mamy się przeorganizować z partyzantki na normalną dywizję wojskową. [...]
- 6) W zamian otrzymamy pełne wyposażenie należne dywizji w broń, amunicję, artylerię, sprzęt motorowy i zaopatrzenie.

Źródło: *Depesza dowódcy AK do Londynu z 4 IV 1944 r.*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 590–591.

” Odpowiedź Wodza Naczelnego na depeszę Komendanta Głównego AK

Wątpię, czy obietnice dowództwa sowieckiego będą dotrzymane [...], nawet i w tym wypadku nie wierzę w pomyślny wynik eksperymentu, a podległość dywizji wam i mnie będzie najprawdopodobniej zupełnie iluzoryczna. Będzie dobrze, jeśli na drodze obranej uda się wam uzyskać pewną ilość uzbrojenia oraz uratować choćby część tych ludzi i oddziałów, które – jak donosicie – są zupełnie ujawnione.

Przewiduję, że w pewnym momencie nastąpią próby wcielenia dywizji do armii Berlinga lub będą zastosowane represje. Liczę, że dowódca okręgu jest człowiekiem pewnym i dostatecznie wyrobionym. Cała jego umiejętność polegać będzie na tym, by w razie zagrożenia umieć w czas się oderwać od wojsk sowieckich i przejść do działań samodzielnych przeciwko Niemcom, celem przebicia się na obszar znajdujący się pod waszymi bezpośrednimi rozkazami.

Źródło: *Odpowiedź Wodza Naczelnego na depeszę Komendanta Głównego AK*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa*, t. 3, Londyn 1950, s. 592–593.

” *Depesza premiera Mikołajczyka, będąca odpowiedzią na depeszę Komendanta Głównego AK*

Rząd polski w dniu 6 kwietnia 1944 r. zaakceptował całkowicie bardzo słuszne dyspozycje, jakie zostały wydane przez dowódcę Armii Krajowej w porozumieniu z panem komendantem odcinka wołyńskiego w odpowiedzi na propozycje sowieckie. Natychmiast to zdyskontowaliśmy politycznie w notach do rządów – brytyjskiego

i amerykańskiego, wysuwając równocześnie wykorzystanie momentu dla uaktywnienia ich polityki i żądanie wysłania misji alianckich.

Bez względu na to, co jutro zrobią Sowiety – propozycje przez nich zrobione raz – gdyby je zmienili lub nie dotrzymali, będą i pozostaną ważnym argumentem politycznym.

W tej chwili wzmożenie aktywności bojowej na Wileńszczyźnie oraz spotkanie się i nawiązanie współpracy w walce z Niemcami oddziałów Armii Krajowej na Wołyniu – są niesłychanie ważnym argumentem politycznym, wykazującym fałsz zarzutu współpracy z Niemcami, lojalność do władz państwowych i obalenie w Moskwie przeświadczenia, opartego na artykułach prasy podziemnej, że Polacy dążą do walki zbrojnej z wkraczającymi wojskami sowieckimi.

W imieniu Rządu ślę podziękowanie Panu i Komendantowi za tak mądre decyzje i uznanie dla oddziałów Armii Krajowej

Źródło: Depesza premiera Mikołajczyka, będąca odpowiedzią na depeszę Komendanta Głównego AK, [w:] Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Armia Krajowa, t. 3, Londyn 1950, s. 593.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia

Temat: Plan „Burza”

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:

7) wyjaśnia uwarunkowania akcji „Burza”;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) sytuuje w czasie i przestrzeni działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia genezę oraz militarne i polityczne założenia planu „Burza”;
- opisuje największe działania militarne oddziałów AK w ramach planu „Burza”;
- ocenia militarne i polityczne rezultaty planu „Burza”.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Plan Burza”. Poleca uczniom zapoznać się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” oraz – na jego podstawie – rozwiązać ćwiczenia 1 i 2 z sekcji „Sprawdź się”.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla temat i cele zajęć, omawia z uczniami kryteria sukcesu, które chcą osiągnąć.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenia. Może wyświetlić odpowiedzi uczniów na tablicy interaktywnej. Prosi wybranego ucznia o uzasadnienie swojego rozwiązania.

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i w czasie dyskusji wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.

2. Uczniowie wykonują w parach ćwiczenie 4: analizują stosunek Churchilla do planu „Burza”. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i uzasadniają, dlaczego wybrali taką wersję odpowiedzi.
3. Praca z multimedium („Mapa interaktywna”). Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika multimedium. Uczniowie odczytują polecenie 2: „Wykaż związek między działaniami Armii Czerwonej a przystępowaniem do akcji »Burza« poszczególnych Okręgów AK” i wykonują je w parach. Następnie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.
4. Uczniowie dzielą się na kilkusobowe grupy (cztero- lub pięciosobowe) i w tych zespołach wykonują polecenie 3: porównują sytuację polityczną i militarną oddziałów AK podczas wykonywania planu „Burza” na obszarach położonych na wschód od linii Curzona, obszarach między Wisłą a Bugiem oraz obszarach położonych na zachód od Wisły. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie się do niej ustosunkowują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie podsumowują swoją wiedzę z wykorzystaniem mapy myśli, pracując w dotychczasowych grupach. Każda grupa na środku kartki A4 wpisuje główne hasło „Plan »Burza«” i rysuje gałęzie mapy. Powinny rozchodzić się promieniście i rozdzielać na kolejne gałęzie. Słowa, które zostaną umieszczone nad gałęziami, powinny być słowami kluczowymi, które wyrażają istotę myśli lub zagadnienia. Ważne, aby cała mapa zmieściła się na jednej stronie. Po wykonaniu pracy, w zależności od liczebności klasy i czasu, nauczyciel prosi o omówienie mapy myśli przedstawicieli wybranych lub wszystkich grup.
2. Jeśli starczy czasu, nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów.

Praca domowa:

Wykonaj ćwiczenie 8 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

J. Buszko, *Historia Polski 1864–1948*, Warszawa 1984.

R. Kaczmarek, *Historia Polski 1914–1989*, Warszawa 2010.

R. Korab-Żebryk, *Operacja Wileńska AK*, Warszawa 1985.

Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej, t. 3, *Polski ruch oporu 1939–1945*, red. B. Kobuszewski, B. Matusak, T. Rawski, Warszawa 1988.

M. Ney-Krwawicz, *Armia Krajowa. Siły zbrojne Polskiego Państwa Podziemnego*, Warszawa 2009.

Operacja „Burza” i powstanie warszawskie 1944, red. K. Komorowski, Warszawa 2004.

W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–2015*, Warszawa 2017.

S. Salmonowicz, *Polski Państwo Podziemne*, Warszawa 1994.

L.A. Sowa, *Wielka historia Polski*, t. 10, *Od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej (1945–2001)*, Kraków 2001.

J.R. Szaflik, *Historia Polski 1939–1947*, Warszawa 1987.

J. Ślaski, *Polska Walcząca (1939–1945)*, Warszawa 1990.

J. Turowski, *Pożoga. Walki 27 Wołyńskiej Dywizji AK*, Warszawa 1990.

W. Zdziabek, *Polska Walcząca 1939–1945*, Poznań 2011.

T. Bohun, *Bój o Wilno. Operacja „Ostra Brama” Armii Krajowej*, „Mówią Wieki” 7/2014

B. Kubisz, *Akcja „Burza” – kroczące powstanie*, „Mówią Wieki” 1/2014.

B. Nowożycki, *Powstańczy szlak Zgrupowania AK „Radosław”*, „Mówią Wieki” 8/2014.

P. Samolewicz, *Ostatni rozkaz pułkownika Kotowicza*, „Mówią Wieki” 7/2016.

J.Z. Sawicki, *Z pomocą powstaniu*, „Mówią Wieki” 8/2014.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z informacjami w sekcji „Mapa interaktywna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę. Wybrani lub chętni uczniowie na podstawie danych z mapy mogą przygotować prezentację poświęconą przebiegowi walk w czasie planu „Burza” i przedstawić ją w trakcie fazy realizacyjnej.